№ 234 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 27 | 1904 | ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 27 № 234

ԵՐԵՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբ. Առանձին համարները 5 կոպէկով.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.
Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція „Мшакъ".
Կամ Tiflis, Rédaction „Mschak".
Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.
Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Պատերազմական բեմը.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Երաժշտական երեկոյթ. Սուրմալուի դրութիւնը. Նամակ Բագուից. Ջիվանշիրի գաւառ. Նամակ Խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Պատերազմի շուրջը. Նամակ Անգլիայից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. — ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Արձագանքներ Պարսկաստանից:

ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ԲԵՄԸ

Վերջին հեռագիրները խօսում են մի շարք մանր ընդհարումների մասին մանջուրական բեմում: Այդ ընդհարումները մեծ մասամբ տեղի ունեն այն խուզարկու խմբերի միջև, որոնք ուղարկվում են կռւող կողմերի բանակներից հետամուտ լինելու թշնամու դիրքերին: Որպէս զի գաղափար տուած լինենք բանակների դրութեան մասին ներկայումս, մենք, օգտվելով Р. В. լրագրի տուած տեղեկութիւններից, կը ներկայացնենք հետևեալը:

Ըստ երևոյթին վերջանալու վրա է այն դադարը, որ տիրում էր պատերազմական բեմում Եանտայի և Մուկդէնի միջավայրում: Գեներալ Կուրօպատկինի հեռագիրը յայտնեց, որ մարաջախտ Օեամայի եապօնական բանակը օժանդակ զօրքեր է ստացել ինչպէս Ինկօուից, այնպէս էլ Ցընխուանչէնից: Այդ օժանդակ զօրքերի թիւը անշուշտ մեծ է, որովհետև գեներալ Կուրօպատկինը, նկատ առնելով այդ հանգամանքը, ենթադրում է, որ եապօնացիները շուտով կը սկսեն յարձակողական գործողութիւններ: Գործակալութեան հեռագիրները տեղեկութիւն տուին այդ զօրքերի բանակի մասին, հաշւելով նրանց 40—60,000 հոգի:

Անգլիական լրագիրների ասելով, Եապօնիայից հոկտեմբերի սկզբներին ուղարկվել է պատերազմական բեմը 75,000 հոգի թարմ պատերազմողներ: Նրանց մի մասը նշանակված է եղել Պօրտ-Արտուրի շրջանի համար, այն է մերձաւորապէս 15,000 հոգի, իսկ Օեամայի բանակի համար մնացած 60 000 հոգին: Այս թւերը մօտ են և այն թւերին, որոնք հաղորդված էին Ռէյտէրի գործակալութեան հեռագրների մէջ: Այդ գործակալութիւնը յայտնել էր, որ մարաջախտ Օեաման դեռ հոկտեմբերի 1-ին պահանջել էր Եապօնիայից 70,000 հոգի զօրք: Սակայն պէտք է ափսոսալ, որ տեղեկութիւններ չը կան թէ արդեօք վերև յիշած 60,000 հոգու հաշւի մէջ չեն մտել և այն պահեստի զօրքերը, որոնք նշանակված էին լրացնելու եապօնական այն գնդերը, որոնք կորուստներ էին կրել վերջին պատերազմներում: Պէտք է աչքի առաջ ունենալ այն հանգամանքը, որ արտասահմանեան մի քանի լրագիրների ասելով, եապօնական պահեստի զօրքերը իբր թէ գտնվում են եղել բանակի ետևում և լրացնում են եղել գնդերը անմիջապէս, առանց նկատելի լինելու ռուսների կողմից:

Եթէ հաշւի առնենք այդ թարմ 60,000 հոգի զօրքը, այն ժամանակ կը ստանանք եապօնական բանակի մեծութեան վերաբերութեամբ հետևեալ թիւը՝ 368,000 հոգի 1000 թնդանօթով: Գեներալ Կուրօպատկինի տրամադրութեան տակ, նախ քան ութերորդ կորպուսի հասնելը, պէտք է լինի 345,000 հոգի զօրք 980 թնդանօթով: Ուրեմն ոյժերի տարբերութիւնը շատ մեծ չէ, 20—[illegible],000 հոգու չափ: Բայց և այնպէս Օեամայի համար անհամեմատ աւելի նպաստաւոր է այժմ դիմել յարձակողական գործողութիւնների, քան յետաձգել մի որոշ ժամանակ, երբ գուցէ գեներալ Կուրօպատկինի զօրքը ուժեղացած կը լինի եօթերորդ կորպուսի թարմ զօրքերով:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Թիֆլիսի երաժշտական բաժանմունքը երկուշաբթի օր, հոկտեմբերի 25-ին, տուեց իր այս տարվայ առաջին կօնցերտը: Ներկայ էր կօնցերտին Մեծ Իշխան Կօնստանդին Կօնստանտինովիչ: Դահլիճը լիքն էր երաժշտասէր, մեծ մասամբ երիտասարդ հանդիսականներով:

Կօնցերտի գլխաւոր բովանդակութիւնը կազմում էին Հայդնի և Շումանի կվարտէտային ստեղծագործութիւնները: Իսկ անհատական նուագողներ հանդիսացան ջութակահար Վասիլև, որ նուագեց Բեթհօվէնի G dur. E dur երկերը և դաշնակահար Նիկօլաև, որ նուագեց Շօպէնից և ուրիշ հեղինակներից կտորներ:

Հասարակութիւնը համեմատաբար աւելի ջերմ վերաբերվեց Շումանի Es dur-ի երկասիրութեան կատարմանը և շատ հաւանեց նրա երկրորդ հատուածը «Սկերցօն» և վերջինը:

Վասիլևի ջութակը շատ նուրբ, գեղեցիկ և հնչիւն ձայներ է արտադրում: Տեխնիկայի տեսակէտից Բախի գրուածքը առիթ տուեց ջութակահարին ցոյց տալու իր հմտութիւնը: Նիկօլաևի նուագածները մեծ հաւանութիւն գտան և արժանացան բուռն ծափահարութիւնների:

Դահլիճը լուսաւորված էր էլէքտրականութեամբ առատ կերպով:

Սիրող

ՍՈՒՐՄԱԼՈՒԻ ԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

(Նամակ Իգդիրից)

Երկրագործական տարին վերջանում է Սուրմալու գաւառի համար միանգամայն անաջող կերպով, մանաւանդ դաշտեցիների համար: Ցորենը, բառի բուն նշանակութեամբ, բերք չը տուեց. բամբակը իր վրա արած ծախքը շատ տեղերում չի ծածկի և վնասով կը վերջանայ. խաղողը սաստիկ առատ էր, բայց կիսահասած՝ ենթարկվեց տասն օրեայ անընդհատ տեղացող անձրևների և մեծ մասը հոտեց: Այդ բոլորից դուրս՝ համաճարակ մալերիա հիւանդութիւնը սարսափելի չափեր է ընդունել. առանց հիւանդի տուն չը կայ, առողջներն էլ աշնանային կիսաչոր տերևների նման ամենաբարակ հողմի չեն դիմանում. ասում են, այնպիսի գիւղեր կան, որ օրական 5—7 մեռնողներ են տալիս: Անկասկած եմ, որ աշնան ցրտերը սաստկանալուց և մաճառների հասնելուց յետոյ մահացութիւնը բազմապատկվելու է:

Եթէ ընդունենք, որ մալերայի տարածման պատճառներից մէկը և այն էլ ամենաազդեցիկը՝ ճահիճն է, ուրեմն ամենից առաջ պէտք է վերջ տալ բրնձի ցանելուն, որին կարող է փոխարինել բամբակի, առոյտի, այգեգործութեան, մեղուապահութեան և ուրիշ արդիւնքով և ամեն կերպ հոգալ չորացնել բնական և արհեստական ճահիճները:

Զալթուկը՝ (անմշակ բրինձ) ցանում են Արաքսից վերցվող առուների վերին ակունքների մօտ, որի լճացած, փչացած ջրի աւելորդը իբրև պարգև ուղարկվում է ներքևում ապրող գիւղացիներին և այդ միազմները, մարդկային օրգանիզմը քայքայող միկրօբները ամենայն հաճութեամբ, առանց վրդովմունքի և տրտունջի, ջրի հետ ընդունում են ներքի գիւղացիները: Այդ վնասակար ջրերը ընդունում են և խմում նաև ամեն բանում ինքնահաւան Եգիպտացիք:

«Մշակի» նախորդ համարներից մէկում գրված էր, որ Սուրմալուի ներկայ միրաւ Իսմայիլ Բէգ Սուլթանովը աշխատում է աւելորդ ջրերի առաջն առնել, որով ճահիճների մի ահագին տարածութիւն կարող է չորանալ: Տապում եմ ասել, որ ի պատիւ նրա, այդ խնդիրը մասամբ իր ագործված է. այն հողերը, որոնց վրա օգոստոս ամսից սկսում էր ջուր գնալ և ահագին լճեր գոյացնել նախկին տասնեակ տարիների ընթացքում, ներկայումս մինչև այժմ մի կաթիլ ջուր չէ գնացել և բոլորովին չոր են: Եթէ մի քանի տարի այդպէս պահպանվի, հաւանական է, բնական ճահիճներն էլ չորանան, որոնց մեծ մասը արհեստականի հետևանք է: Առուների կանոնաւորելու մասին մեծ աշխատութիւն գործ դրեց ներկայ միրաւը, բայց ճահիճների չորացնելը շատ բարդ է և մի միրաւի ոյժերից վեր, որին անպատճառ պէտք է աջակցեն ժողովրդի հասկացող դասը և ոստիկանութիւնը իր ուժկու ազդեցութեամբ:

Ի՞նչ անէ միրաւը, երբ ազդեցիկ մարդիկ ամիսներով ջուր են տարածում ազատ դաշտերի վրա և արհեստական լճեր գոյացնում միմիայն նրա համար, որ ջրային թռչուններ ժողովեն և որսորդական բաւականութիւն ստանան... ահա ձեզ հակաքաղաքակրթութեան դառն փաստեր. ինչ անէ միրաւը, երբ ժողովուրդը իր մի կտոր հողը պարարտացնելու համար ջրից է անում և վրայից անցնող աւելորդ ջուրը ամիսներով բաց է թողնում ազատ հողերի վրա և նպաստում է ճահիճների զարգացման: Այստեղ անհրաժեշտ է համերաշխ գործունէութիւն, որին խիստ խանգարում է ժողովրդի արևելեան անյաղթ տգիտութիւնը:

Յով. Խօջաէյնաթեանց

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Հոկտեմբերի 22-ին

Ինչպէս և պէտք էր սպասել, Խորէն աւագ քահ. Միրզաբէգեանցի մահով մի շարք տխուր ժամեր բացվեցին և գիտնականներում ու փողոցների անկիւններում մարդկանց մի կարգ սկսեց իր ուսկանը գցել ժողովրդի մէջ ձայներ ու համակրութիւն որսալու համար: Գործում են այդ ուղղութեամբ տիրացուները, այստեղի «անծուխ» քահանաները և նոյն իսկ ուրիշ քաղաքներից էլ ձեռք են կարկառում, «ինձ, ինձ» բղաւում:

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԱՐՁԱԳԱՆՔՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Եթէ կայ մի աշխարհ, որ, ճակատագրական քմահաճ մի որոշումով, դատապարտված է եղել մոռացված ու արհամարհված մնալու ամենքից,—դա գիւղն է, արևելքի այդ մարմնացումը յաւիտենական դժբախտութեան:

Մոռացված ու գիտակցած աշխարհն է նա, լուռ ու արիւնաքամ, որ ոչ մի ձայն և ոչ մի շշուկ չունի. լուռ ու անտրտունջ տանում է ճակատագրական լուծը՝ սորկի, կեղեքվողի, նահատակվողի:

Դրսի աշխարհը չէ ճանաչում նրան. դէպի նա չի երկարվում և ոչ մի ձեռք. և նա մնում է, ինքն իր մէջ ամփոփված, գլխակոր՝ իր ճակատագրով ու իր ցաւերով:

Մինչդեռ...

Գիւղ և քաղաք. եթէ առաջինը պայմաններից զոհ՝ յաւիտենական անշարժն է, երկրորդը՝ քաղաքակրթութեան լոյսի մէջ թերևս մի քայլ աւելի առաջ գնացած բարեբախտը՝ գոնէ պիտի ունենար պարտականութեան գիտակցութիւնը, առաջինին նայելու, օգնութեան մի ձեռք մեկնելու նրան, փրկութեան մի խարիսխ ձգելու դժբախտութեան այդ ճահճի մէջ:

Այդպիսի երևոյթ հազուագիւտ է մեր մէջ և նա միանգամայն բացակայում է պարսկահայերիս մօտ:

Մեզ մօտ դեռ շարունակում է գիւղը երեսից ձգված, վտարված «անառակը» մնալ, որով զբաղվելը՝ գռեհկութիւն է, որով հետաքրքրվելը—անպատւութիւն ու ամօթ:

Խօլերայի հետ անօգնականութեան տխուր ձայներ սկսեցին լսվել այդ մռայլ աշխարհից: Ամեն օր մենք տեսնում ենք գիւղացիներ, խոր-խոր կնճիռներով, կռացած, դժբախտ մէջքերով: Ամեն օր մենք տեսնում ենք նրանց և ոչ մի օր նրանց դէմքերից հեռացած չի լինում մի շեշտ՝ այնքան ցայտուն ու ցաւոտ, այնքան տխուր ու արտասվելի: Անօգնականութեան ձայնն է այդ, նոյնքան հին, որքան և գիւղն ու գիւղացին, որ խտացած, շեշտված է նրանց դէմքերի վրա:

—Խօլերա կայ... վարպետ, բա մենք ինչ կանենք...

Ցաւը միշտ է եղել մեր գիւղացու համար և երբէք մենակ: Նա անբաժան ընկեր է ունեցել իր հետ և այդ ցաւոտ հարցը, անխուսափելի, ճակատագրական:

—Բա մենք ինչ կանենք...

Եւ դարեր շարունակ մէկը չի եղել, որ պատասխան տար նրան...

—

Դեռ խօլերա չը կար, բայց և այնպէս, երբ տեսնում էինք գիւղացիներ անբաժան կնճիռներով ու կռացած մէջքերով, դարձեալ կարդացած չէր նրանց դէմքից ցաւոտ այդ շեշտը—անօգնականութեան ձայնը:

Ինչու...

Մի տեղ նրանք կը պատասխանէին ձեզ.

—Կուլացաւը (դիֆտերիտ) կոտորեց մեր զաւակներին, մենք դժբախտ ենք:

Դա Փէրիայում էր, անցած տարին:

Մի ուրիշ տեղ՝ տիֆն է իր հունձը արել:

Մի երրորդ տեղ... բայց այդ երրորդը իր պատասխանով ձեզ սարսուռ է բերում:

—Սիֆիլիսը աւերումներ է գործում, մի ամբողջ հասարակութիւն կոյրկուրայն իջնում է դէպի գերեզման:

Դա Զարմհալն է:

Ցաւոտ շեշտը միշտ եղել է ու միշտ կայ և մի րոպէ մարդ փորձում է հաւատալ—առանց ցաւի այդ շեշտի, դժուար թէ ճանաչուէր գիւղն ու գիւղացին...

Եւ երևակայեցէք գաւառներ՝ որոնք այսօր զրկված են մանուկ սերնդից, երևակայեցէք հասարակութիւն՝ որ տառապում է մի անհուելի հրէշի ճանկերում, անօգնականութեան ու տգիտութեան փայտերին խաչված:

Սպահանից քիչ հեռու, իրար կպած վեց գաւառներ են դրանք—Փէրիա, Զարմհալ, Բեադաջ, Քիամարա, Գեափլա, Բուրվարի,—ուր քսան վեց հազար հայերից բաղկացած պատկառելի հասարակութիւն է ապրում—քսան վեց հազար տգէտ հոգիներ, որոնք կոյր ճակատագրականութիւն ունեն երկնքից սպասելու ամեն բան. թէ հաց, թէ առողջութիւն, թէ կեանք և թէ մահ:

Եւ երբ այսօր խօլերան էլ սպառնում է մեզ, երբ նա արդէն իր ճանկերի մէջ ամբողջ Պարսկաստանում տասնեակ հազարներով զոհեր է տանում, մեր գիւղացին Զուղայի փողոցներում երբ հանդիպում է մի սրտացաւ մարդու, հարցնում է.

—Խօլերան գալիս է, բա մենք ինչ կանենք...

Ի՞նչ անեն... ահաւոր հարց է դա և աւելի ահաւոր, երբ գիտէք, որ պատասխան տուող շատ քիչ կայ և տուած պատասխանն էլ անարձագանք ու անհասկանալի պիտի փշրվի տգիտութեան ապառաժի վրա:

Եւ մինչ գիւղերը, հօտերի նման, իրանց սրբերի ոտքերն ընկած կաղաղակեն ու կը լան. «Տէր, Դու տուիր մեզ ամեն տառապանք և մենք կրեցինք անտրտունջ, այժմ էլ թող քո կամքը լինի»—այնտեղ՝ միւս կողմում՝ նորաբողբոջ մի սերունդ կոչնչանայ, մի ուրիշ տեղ ամբողջ մի հասարակութիւն կենդանի կը թաղվի գերեզմանի մէջ և նոր աղէտն էլ—խօլերան—իր հունձը կանէ անխնայ:

Եւ դեռ կը շարունակեն շրթունքները մրմնջալ, ցաւոտ ու տխուր.

«Թող քո կամքը լինի, Տէր...»

—

Արդեօք «բաղդը» ում կը ժպտայ, դժուար է ասել, բայց և պլատօնական ցանկութիւն յայտնել կրթված քահանայ ունենալու համար ու անցնել, քիչ կը լինէր։ Բագուի հայ հասարակութիւնը բացառութիւն է կազմում ուրիշ քաղաքների հասարակութիւնների մէջ. այստեղ մարդիկ բոլորովին այլ պահանջներ են յայտնում և քահանայի վերաբերմամբ աւելի խստապահանջ են։ Ով որ եղել է այստեղի եկեղեցում, նա յաճախ տեսած կը լինի, թէ ինչպէս մեր քահանաները իրանց անհամ քարոզները դեռ չը վերջացրած՝ մարդիկ թողնում հեռանում են եկեղեցուց, այսպիսով հասկացնելով քարոզչին, որ աւելի լաւ կանի, եթէ չը խօսի։ Այդ հանգամանքը, չը նայելով իր կուրեօզային բնաւորութեանը, ցոյց է տալիս, որ սովորական քարոզները, դժոխքի ու արքայութեան մշտական նկարագիրը չեն գոհացնում բագուեցիներին, այլ նրանք ուզում են այլ տեսակի քարոզներ, որոնք շօշափէին մեր առօրեայ վէրքերը կապելով նրանց քրիստոնէութեան վեհ գաղափարների հետ։

Մի երկու տարի սրանից առաջ ճոճման խոստումներով մի քանի նախկին ինտելիգենտներ քահանայացան. ծուխեր յափշտակելու կամ իրարու հետ անպատուաբեր կռիւներ սարքելու մէջ ամենևին յետ չեն մնայ սովորական քահանաներից։

Ի միջի այլոց դէպի Բագու է մեկնել իր ձեռքը նաև Շամախու կոնսիստօրիայի անդամ Տաճատ աւագ քահ. Մարաղեանը, որը նոյն իսկ նա կարողացաւ Շամախու հայ հասարակութեան սէրը կամ համակրութիւնը գրաւել այդքան ժամանակի մէջ։ Մի փոքրիկ գրքոյկ միայն հրատարակել է այդ քահանան կանանց հարցի առիթով, որտեղ խիստ մեծ լրջութեամբ յայտնած է այն աւելի քան կարրիկատուրային միտքը, թէ տանտիկինները տղամարդիկ պիտի լինեն, որովհետև... առաջին տանտէրը՝ Ադամը, տղամարդ է և.. այլն... սակայն այդ մասին գրված էր ժամանակին «Մշակի» էջերում։

Այսպէս ուրեմն. կարիք կայ մի գործունեայ ու ինտելիգենտ քահանայի, իսկ այդ գործի համար հարկաւոր է Բագուի ինտելիգենցիայի բուռն ջանքը, որին և մենք սպասում ենք։

Ն. Բաբեկամ

ՆԱՄԱԿ ԶԻՎԱՆՇԻՐԻ ԳԱՒԱՌԻՑ

Մեծ-Շէն, հոկտեմբերի 7-ին

Անունով մեծ, բայց իսկապէս փոքր՝ այս գիւղը բաւական բարեմասնութիւններ ունի, սակայն աւելի արտաքին՝ քան ներքին, թէև իր անդամների շարքում մինչև անգամ բարձրագոյն կրթութիւն ստացած անձնաւորութիւններ էլ է հաշւում, իսկ զանազան կրթութեան տէր անձնաւորութիւնների թիւը հասնում է մօտ երկու տասնեակի, և այդ կողմից Կուսապատից յետոյ երկրորդ տեղն է բռնում ամբողջ Ջրաբերդում։ Բայց ի՞նչ օգուտ դրանից, քանի որ կրթուածները ցրուած են զանազան տեղեր, իսկ գիւղում շարունակում է է տիրել վաղեմի թանձր խաւարը և տգիտութիւնը։

Ինչպէս ասացինք, բարեմասնութիւնները աւելի արտաքին են։ Ցիրաւի, գոյութիւն ունեցող մի օրէնքի հիման վրա՝ ձրիապէս օգտուելով կ․լուածատիրական անտառից, որ իրանց նաղելն է, համարեա բոլոր գիւղացիք գեղեցիկ, մեծ մասամբ երկյարկանի տներ են շինել, որ գիւղին բաւական գեղեցիկ արտաքին են տալիս։ Բայց, Տէր Աստուած, ինչ տեսակ կոպտութիւն, ամբարտաւանութիւն, եսականութիւն է բնակվում այդ արտաքին վայելուչ կեղևի տակ։ Այդ տեսակէտից մեր գիւղացիների վարք ու բարքը նոյնքան հըռչակված է, որքան մեր Պլպլանի ջուրը, և առաջնութեան դափնին մեր գաւառում անպայման կերպով պատկանում է մեր համբաւաւոր, «պստիկ ու չստիկ» Մեծ Շէնին։ Էլ ո՛չ վաղեմի, աւանդական «աղ ու հացը», ո՛չ հարևանութիւնը, ո՛չ նոյն իսկ ազգականութիւնը նշանակութիւն չունեն մեր գիւղական կոյր ամբոխի համար։ Այդ է պատճառը, որ կռիւն ու ծեծը, մարդ վիրաւորելու կամ նոյն իսկ սպանելու դէպքերը, բանտն ու աքսորը անպակաս են լինում մեր չարաբաստիկ գիւղից։

Բայց ո՞վ պէտք է այս գիւղի կոպիտ բարքերը գէթ մի փոքր մեղմացնէ. մի՞թէ գիւղի տգէտ քահանան։

Ահա և մի ուրիշ տխուր երևոյթ։ Ամառ ժամանակ մեր գաւառի ծառայող դասակարգը Թարթառից տեղափոխվում է մեր գիւղը, գըլխաւորապէս բնակարանների յարմարութեան պատճառով։ Ծառայողների հետ տեղափոխվում են և Թարթառի Թուրք խանութպանները։ Եւ հայ գիւղացին մի քանի բուբլի վաստակելու համար՝ իր սենեակները վարձով տալիս է Թուրք խանութպանին և իր ընտանիքը թողնելով Թուրքի հետ համարեա մի և նոյն յարկի տակ՝ առանց որ և է անհրաժեշտ յարմարութիւնների՝ գնում է հանդը, ուտեղից հազիւ կարողանում է կիրակի և տօն օրերին վերադառնալ... Զարմանալի չէ, որ այդպիսի պայմաններում սկսվում է մեղկ Թուրքի և տգէտ գեղջկուհու «խօշուբէշը»... Արխալուղած Թուրքերի ներկայութիւնը հայ կանանց մէջ գրգռում աչքը ծակում է ուղղակի։ Ո՞ւր մնաց մեր գեղջուկի, մեր գիւղական հարս ու աղջկայ աւանդական նամուսը... Չէ՞ յիշեցնում սա Պարսկաստանում օղի վաճառողների ընտանեկան կեանքը։ Կարծում էք, մեր քահանան աշխատում է այս տխուր երևոյթի առաջն առնել. ընդհակառակը՝ նա ինքն է առաջինը իր բնակարանը տալիս Թուրքին, և չի ցանկայ հակասութիւնների մէջ ընկնել։

Վերջապէս, մեր խարխուլ եկեղեցին, որի մէջ փչանում է 867 թւականին, 1037 տարի առաջ, գրած մեր հռչակաւոր «Կարմիր Աւետարանը», որ ամենահին ձեռագիր աւետարանն է հայերիս մէջ։ Ո՞վ պէտք է մտածէ, հոգս քաշէ դրա մասին. մի՞թէ դարձեալ մեր հռչակաւոր քահանան։ Բայց չէ՞ որ դա էլ հակասութիւն կը լինէր... Սակայն դրա մասին մի ուրիշ անգամ...

***

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, սեպտեմբերի 27-ին

Թիֆլիսում կայ ձրի ճաշարան չքաւորների համար։ Անցեալ օրը գնացել էի այդ ճաշարանի կառավարչուհի տ. Աւթանդիլեանի մօտ խնդրելու, որ եթէ հնարաւոր է, մի թշուառ ընտանիքի ճաշարանից օրական երկու բաժին կերակուր տրվի։ Տիկինը յարգեց խնդիրս։ Երբ շնորհակալութիւնս յայտնեցի և ցտեսութիւն էի ասում, տիկինը դարձաւ ինձ ասելով. «Հայր սարկաւագ, ինչ կը լինի, որ քահանաները մի փոքր ուշադրութիւն դարձնեն մեր ընկերութեան վրա և օգնեն մեզ։ Քահանաները առիթներ ունեն իրանց ժողովրդին հասկացնելու, որ քէլէխի փոխարէն մեր ընկերութեանը մի փոքր գումար յատկացնեն. թող լինի այդ 10 ր. մինչև իսկ 5 ր. և այդպիսով մենք հնարաւորութիւն կունենանք աւելի շատ թշուառների կերակուր տալու։ Հիմա տալիս ենք միայն 400 հոգու, մինչդեռ քանի-քանի 100-աւորներ կան, օգնութեան կարօտ, դիմում են, բայց չենք կարողանում օգնել։ Տեսէք ձմեռը կը գայ և բակս կը լցվի թշուառների խմբերով և ես ստիպված եմ մերժել»։ Տիկինը ասաց, որ մի քանի քահանաների դիմել—խնդրել է, բայց ցայժմ նրանց միջոցով ոչ մի նուէր չէ ստացվել։

Ծխատէր քահանաները եթէ ուզենան և աշխատեն, այդ բանում իրօք կարող են մի գործ անել, որ գոնէ քէլէխի ծախսի մի մասը այդ բարենպատակ գործին յատկացնեն։ Այդ ճաշարանն են գալիս քաղցած, տաք կերակրի կարօտ մարդիկ, իսկ քէլէխ վայելողների առնուազն 95%-ը կարիք չունի այդ պատրաստված խորտիկներին։ Ի՞նչ համեմատութիւն։ Կարծեմ, որ այդ նուէրից աւելի լաւ բան չեն կարող անել իրանց սիրելիի յիշատակի համար։ Եւ մի՞թէ բարի գործ և արժանաւոր նուէր չէ, որ մի քանի հոգի տաք կերակուր են ուտում, կշտանում և օրհնում նուիրողի յիշատակը։

Տիկնոջ խօսքը շատ իրաւացի նկատողութիւն էր և իմ հասցէին, որ ես չը պէտք է խնդրէի, քանի որ մի բան չեմ արել ճաշարանի օգտին, բայց ես ունէի մի շատ աղքատ պատճառաբանութիւն, թէ ես դեռ սարկաւագ եմ։

Բայց եթէ չեն անում հոգևորականները և կամ եթէ նրանց չէ աջողվում այդ, հասարակութիւնը պէտք է գիտակցէ և կամաց-կամաց սովորութիւն դարձնէ, որ եթէ մէկը (այն էլ ունևոր) պսակվում է, կնունք է սարքում, կամ հրաւէրք ունի, ինչպէս և քէլէխի ժամանակ՝ յիշէ այդ մարդասէր ընկերութիւնը։

Սարգիս սարկ. Խուցեանց

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Երեք օր էր Թիֆլիսում չէր ստացվում Ռուսաստանի պօստը, որովհետև խոր ձիւների պատճառով հաղորդակցութիւնն ընդմիջվել էր Վլադիկաւկազի ճանապարհի վրա, Կրեստ և Կօբի կայարանների միջև։ Երէկ ստացվեց 4 օրվայ պօստը միասին։

—

Մեզ հաղորդում են, որ առաջիկայ նոյեմբեր ամսի կէսին Թիֆլիսում կը բացվի Կովկասեան նկարիչների ցուցահանդէս։ Պատրաստված են նոր նկարչական գործեր։ Անցեալ տարվայ նման ցուցահանդէսը տեղի կունենայ Փառքի Տաճարի դահլիճում։

—

Մի ռուս սպորին օֆիցեր Ա. Ի. Պօլեանսկի անունով, Հեռաւոր Արևելքում գործող բանակի պէտքերի համար մի նոր միջոց է հնարել գետերով անցնելու։ Այդ միջոցը կազմված է 3 ֆունտանոց ռէտինէ միջակ մեծութեան քսակներից, որոնց լցնում են օդով. իրար մօտ կապում և նրանց առանձին տեսակ կազմի ու ձևի շնորհով, պօնտօնէ կամուրջ են կազմում։ Այդ կամուրջն, իբր թէ, կարող է դիմանալ ոչ միայն զօրքի, այլ և ամենածանր արտիլերիաների փոխադրութեան։

—

Պետերբուրգից հեռագրում են «Кав.» լրագրին. «Երևանի նոր նշանակված փոխ-նահանգապետ գնդապետ Տարանօվսկին հոկտեմբերի 24-ին Պետերբուրգից մեկնեց դէպի իր պաշտօնատեղին։»

—

Ներքին գործերի մինիստրութեան անասնաբուժական մասի գլխաւոր՝ իսկական պետական խորհրդական Բաեվսկին Պետերբուրգից եկել է Թիֆլիս և այժմ Կովկասի անասնաբուժական մասի գլխաւոր պ. Զօլօտարեվի հետ միասին շրջում է Կովկասի զանազան մասերում. նրա նպատակն է տեղի վրա ծանօթանալ կենդանիների ժանտախտի դէմ կռուելու միջոցների հետ։

—

Ստացանք մի յայտարարութիւն, որից երևում է, որ այս տարվայ դեկտեմբերի 21-ին Պարիզում պէտք է լոյս տեսնի «Կռունկ» անունով մի եռամսեայ գեղարուեստական հանդէս հայերէն և ֆրանսերէն։ Խմբագիրը լինելու է պրօֆէսօր Կ. Գալֆայեանը։ Պարոնն իր սկսելիք հանդէսի նպատակը որոշում է այսպէս. «1) Հայ արուեստը Հայուն ճանչցնել. 2) Եւրօպական արուեստը Հայուն ճանչցնել. 3) Հայ արուեստը Եւրօպային ճանչցնել»։ Նպատակը վատ չէ, բայց մի՞թէ քիչ են դրվել այդ և դեռ շատ աւելի բարձր նպատակներ արտասահմանի այս ու այն տեղերում հրատարակվող լրագրութեան։ Հանդէսի առաջին համարներն իսկ կարող են ցոյց տալ, թէ որքան ձեռնհաս են խմբագրողները և թէ ինչ կարելի է սպասել նրանից կամ որքան պէտք է տալ։ Հանդէսի գինը լինելու է տարեկան 10 ֆրանկ կամ 4 րուբլի Ռուսաստանի համար։ Հասցէն հետևեալն է—K. Proff—Kalfaïan, Directeur du «Groung», Revue Artistique Arménienne, 159, Boulvard Montparnasse, Paris։

—

Կիեվից հեռագրում են «Р. Сл.»-ին, որ մի խումբ տեղացի ինտելիգենտ կիներ ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրին խնդիր են ներկայացրել, որ Կիեվում բացվեն կանանց բարձրագոյն կուրսեր։ Այդ խնդրին մասնակցում և խրախուսում են համալսարանի պրօֆէսօրները։

—

Երկաթուղիների «Տարիֆների Ժողովածուի» մէջ յայտարարված է, որ այս տարվայ նոյեմբերի 1-ից Անդրկովկասի երկաթուղիների բոլոր կայարանները մտնում են ռուս-գերմանո-նիդէրլանդական ապրանքային ուղղակի յարաբերութեան գծի մէջ։

—

Ֆինանսների մինիստրութեան մէջ, ինչպէս ասում է «Бирж. Вѣд.» լրագիրը, քննվում է հետևեալ հարցը՝ նոր օրէնք հրատարակելու համար. ինչպէս անել, որ այսուհետև առևտրականները ծախեն ամեն տեսակ ապրանքներ զուտ քաշով, չը հաշւելով արկղները, թղթերը, շշերը և այլ ամանները, որոնց մէջ տեղաւորվում է ապրանքը և որոնց քաշն այժմ հաշւվում է ծախվող ապրանքի քաշի հետ։

—

ԲԱԳՈՒԻՑ մեզ գրում են. «Քաջբերունու բարեկամները, ինչպէս մի քանի ժամանակ առաջ հաղորդել եմ ձեզ, մտադիր են տօնել

Զարմհալ գաւառում սիֆիլիս կայ։ Նա տարածված է համարեա բոլոր գիւղերում և հասարակութեան բոլոր խաւերի մէջ։ Նրանով վարակված են թէ կին, թէ երեխայ, թէ ծեր և թէ քահանայ։ Եւ մենք ականատես ենք մի ահռելի չարիքի գոյութեան, չարիք՝ որ աւերում և կործանում է թէ կեանք, թէ տնտեսութիւն և թէ ընտանեկան ու հասարակական խաղաղութիւն։

Այդ չարիքը կործանում է և մեր ունեցած գաղափարը գիւղի և գիւղական «նահապետական» կոչված մաքրութեան մասին։ Գիւղ.—դա բարքերի մաքրութեան և ընտանեկան սրբութեան մարմնացած հասկացողութիւնն էր մեզանում, այժմ այդ գաղափարը նսեմանում է. մերկանում է իր փայլից։ Գիւղում աւեր է գործում սիֆիլիսը, մի ախտ՝ որից զարհուրում է քաղաքակիրթ աշխարհն անգամ իր ամբողջ առողջապահիկ—գիտնական պատրաստականութեամբ։

Եւ, մտածեցէք, մի Զարմհալ, տասն հայաբնակ գիւղեր, որոնց ամբողջ գիտութիւնը մի քանի կանոն սաղմոսների մէջ է արտայայտված, ուր մարմինը ենթարկված է գրքացի հմայքներին և ճակատագիրը երկնքի խնամածութեանն է յանձնված։

«Նահապետական սրբութի՛ւն»..., դա ցնորք էր։ Դարաւոր խաւարի մէջ սրբութիւն չէր կարող լինել, տգիտութեան մէջ անմեղութիւնը անզօր է, նա շուտ կը կործանվի... մի թեթև հովից։

Զարմհալը անմեղ էր, բայց դա բաւական չէր, որ կարողանար դիմադրաւել չարիքին։ Եւ այդ գաւառի վաղվայ կեանքը... դա մեզ սարսուռ է բերում։

Ի՞նչպէս մտաւ չարիքը գիւղ։ Մենք չունէինք ապականված, գործարանական վայրեր ուր դիմէր գիւղացին բանը բանւորի մուրճով փոխանակելու։ (Պարսկաստանում մենք դեռ շատ հեռու ենք այդ երազները ունենալուց)։ Շնորհիւ մահմեդական օրէնքների, հայը ապահովված է և պարսիկ անառականոցներից։

Ուրեմն ինչպէ՞ս...

Բայց արևի տակ գիպուածն անպակաս է, անյայտ մի աղբիւրից վարակվեց մէկը, յետոյ՝ մի ընտանիք և ապա՝ պարզ է...

Գիւղերումն ենք։ Կտուրներում կամ օդաների մէջ խմբուած գիւղացիք խօսում, վիճում են։ Օրշանի մէջ ձեռքից ձեռք է անցնում ղէյլանը կամ զերուխը։ Եւ վարակումը պատրաստ է։

Գիւղական հարսանիք է։ Ուտում, խմում են.. միևնոյն ամանի մէջ տասն հոգի և միև նոյն բաժակով հարիւրաւորներ... Չարիքը ներս մտաւ արդէն... և մի առժամանակ յետոյ գիւղը դժբախտ է, գիւղը գալարվում է ահռելի ախտի ճանկերում։

Գիւղը անմեղ էր և մինչև վերջն էլ, ի՛նչ կասկած, նա անմեղ մնաց, բայց չարիքը մուտ գտաւ այնտեղ։

Անմեղութիւնը չպաշտպանեց նրան, ընդհակառակը նա առաջնորդ հանդիսացաւ այս անգամ չարիքին և ախտը իր հիմնաւոր բոյնը դրեց ամբողջ գաւառի մէջ։

Ահա թէ ինչպէս հիւծվում, մեռնում է գիւղը...

—

Այլանդակված մարմիններ, թառամած, փտուծ սերունդներ, դա ապագայի պատկերն է «մոռացված աշխարհի»։

Դարաւոր բռնակալութեան հալածանքներից, հարստահարութիւններից չընկճված չը ոչընչացած, այժմ նա գնում է դէպի մի անդունդ, ուր նրան գահավիժում է տգիտութեան խաւարը։

Տգիտութեան խաւարը՝ որի մէջ դուք չէք կարող նրան համոզել, որ դեռ փրկութիւն կայ և այն՝ իր իսկ ձեռքով։ Նա ձեզ չի հասկանայ։

—Հապա երկի՛նքը... կը մրմնջայ նա...

Խաւարի մէջ թաղված Ղազարոս է նա, որին յարութիւն տալու համար Քրիստոսներ են պէտք։

Եւ ո՞ւր են այդ Քրիստոսները...

—

Խօլերան էլ մօտենում է։ Նա կը գայ, կանգնի և իր հետ կը տանի առատ հունձ անշուշտ։

Անշուշտ՝ որովհետև նրա ընթացքը ազատ է, ճանապարհը արձակ և ո՛չ մի կէտում ո՛չ մի խոչընդոտ։

Քարանտիններ, ճիշդ է, դրված կան մի քանի կէտերում, բայց այդ կէտերից անցնելը չափազանց հեշտ է. մի քանի ղրան միայն և պահապան զինւորը կարձակէ ձեզ...

Եւ անօգնութեան ձայները լսվում են հէնց այժմեանից, անօգնութեան ձայները՝ որոնք վաղը ապահովաբար փոխվելու են լացի ու վայնասունի։

Դժբախտ գիւղը...

Գաւառներ՝ և ոչ մի բժշկական հիմնարկութիւն, ճարակող ախտեր՝ և ո՛չ մի տարրական հասկացողութիւն մաքրութեան և նախազգուշութեան վրա, տասնեակներով գիւղեր՝ և մի քանի խարխուլ դպրոցներ միայն... ճիպոտաւոր վարժապետներով..

Պարսկահայ գիւղի իրականութիւնն է սա...

«Առողջ հոգին առողջ մարմնի մէջ»—այդ իրականութեան մէջ չեն հասկացվում նման գաղափարներ։

Այդ իրականութիւնից միայն դուրս կը գան երբեմն թափառողներ Ջուղայի փողոցներում, որոնք, յաւոտ շեշտը ճակատներին, կռացած մէջքերով, կնճռապատ ու դժբախտ, կը հառաչեն ու կը մրմնջան.

Խօլերան գալիս է, բա՛ մենք ի՞նչ կանենք։

Մ. Ղարիբեան

Նոր-Ջուղա

նրա գրական և հասարակական գործունէութեան քառասնամեակը (1764—1904)։ Շուտով կընտրվի այստեղ մի յանձնախումբ, որը կը ձեռնարկէ այդ գործին և կր գտնէ միջոցներ հրատարակելու առանձին հատորներով յոբելեարի անտիպ և զանազան հանդէսներում ու լրագիրներում տպագրված աշխատութիւնները»։

—

ՂԱՓԱՆԻՑ (Զանգեզուրի գաւառ) մեզ գրում են. «Չը նայած, որ բերքը այս տարի համեմատաբար լաւ է անցեալ տարվանից, ցորենի գինը դարձեալ թանգ է. պուդը մէկ րուբլի 20 կոպէկ. պատճառը մի քանի հայ և Թուրք խօջաներ են, որ ընկած գիւղօրայքը, մէկ մէկ բեռ ճօթ վեր առած, ցորեն են հաւաքում, ամբարում, որ գարնանը պուդը 1 ր. 70 կ. կամ 2 ր. ծախեն, եթէ միայն ճօթով առնեն, ոչինչ, բայց ճօթը միայն պատրուակ է կառավարութեան աչքում. Նրանք աւելի շատ փողով են հաւաքում և այդպիսով հէնց կալի ժամանակ թանգացնում։ Գիւղացին կալից պրծաւ, նա հարկ պիտի տայ, փող չունի, հարկահանն էլ դուռը կտրել է և ահա խօջան պատրաստ է փող տալու, միայն փոխարէնը իսկոյն ցորեն պէտք է տալ. տոկոսով երբէք չի համաձայնվի, ճար չունի գիւղացին տալիս է ցորեն, բայց գարնան ինքը նոյն խօջայից մէկին երկու վճարելով յետ է առնում, որովհետև ուտելու հաց չունի»։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

—

Վկայութիւն եապօնացիների մասին։ «Рус. Слово» լրագրի յայտնի թղթակից Նեմիրովիչ Դանչենկօն հեռագրում է Խարբինից նոյեմբերի 24-ին. «Ինձ հարցնում են հեռագիրներով, իբրև գործին տեղեակ մարդի, թէ որքան ժամանակ կը տևէ պատերազմը։ Դժուար է մարգարէ լինել, բայց այստեղ չեն կասկածում, որ մենք, գուցէ ստիպված կը լինենք մօտ մի տարի էլի աշխատել արիւնաներկ դաշտի վրա։ Այն ակնկալութիւնները, թէ Եապօնիայի միջոցները կը սպառվեն, չարդարացան։ Քառասուն ութ միլիօնանոց մարդկային աւազանից նա բղխեցնում է նոր զօրախմբեր։ Ճիշդ է, նրանք զինուորված են հին հրացաններով, պղնձեայ գնդակներով, բայց նոր եկող զինուորները նոյնչափ կարգապահութեան սովոր են, մարզված ու քաջ։ Նրանցից շատ օֆիցէրներ նոյնպէս դուրս են եկել կազմից, բայց նրանց զինուորական կրթութեան շնորհիւ ունտէր-օֆիցէրները աջողութեամբ փոխարինում են դուրս եկածներին։ Ի հարկէ, եթէ մենք ունենայինք ոյժերի գերազանցութիւն, մենք կարող էինք նախայարձակ լինել, բայց այժմ մեզ հարկաւոր է խնայել մեր ոյժերը և սպասել, յաղթել շատ անգամ ենթարկելով հակառակորդին քաղցի և յոգնածութեան և կանչել նրան մեզ վրա։ Յոյս ունենալ, թէ Եապօնիան, իբրև ասիական պետութիւն, արագաբար կը կորցնէ իր եռանդը, մանկական միամտութիւն է։ Մենք գործ ունենք մի հաստատակամ, եռանդուն, կուլտուրական ժողովրդի հետ, մի առաջնակարգ զինուորական մեծ պետութեան հետ, որ ամբողջ 7 տարի անդադար պատրաստվել է պատերազմի։ Եապօնացի զինուորը գեղեցիկ կերպով հասկանում է, որ նա մղում է ազգային կռիւ, իսկ մենք—գաղթականական։ Այնտեղ խուրաքանչիւրը պատասխանատու է ամենքի առաջ, և ամենքը խուրաքանչիւրի առաջ։ Եապօնացի զինուորը, բացի դրանից, աշխարհիս մէջ միակ մրցակիցն է մեր զինուորին և մենք, մեր ամբողջ պատմութեան մէջ այդպիսի թշնամու հետ գործ չենք ունեցել։ Պատերազմը, հաւանօրէն, կը պահանջէ դեռ շատ համբերութիւն, զոհեր և ծախքեր։ Աւելի լաւ է ուղիղ նայել ճշմարտութեան, քան խաբուսիկ միրաժներով մխիթարվել։ Պատերազմի ելքը այստեղ ոչ ոքի համար կասկածելի չէ երևում, բայց դրա համար պէտք է կամք, անվրդովութիւն և անխոնջ եռանդ ունենալ։ Հակառակորդի ամեն մի քայլը հաշված է. նա չէ գրաւվում հալածանքից, չէ կամենում վըտանգի ենթարկվել, կատարում է պատերազմը իբրև մաթէմատիկական խնդիր։ Ոչ ոք այնքան լաւ չէ ըմբռնել թշնամուն և նրա տակտիքան, ինչպէս մեր ընդհանուր հրամանատարը։ Նօբերս, Լեաօեանի կռիւներից յետոյ, եապօնական զօրքը յոգնած էր թւում. նրա ոգին տատանվում էր. այժմ նա հանգստացել է, ինչպէս և մեր զօրքը, պեղել է ձմեռվայ համար հիւղեր, ուր դրել է սեղաններ, անկողիններ և փոքրիկ վառարան։ Ուտեստի կողմից նա լաւ է մատակարարված. սպանված զինուորների վրա մենք գտնում էինք տոպրակներ լի բրնձով և այլ ուտելիքներով. բացի դրանից, նրանք ունէին դեղհատներ, որոնք, երևի, կանոնաւորում են սրտի աշխատութիւնը և ինչ որ հանելուկային դեղեր. մի քանի դեղեր, ինչպէս ասում են, ներգործում են գրգռմամբ»։

Ցուցմունքը Անգլիայում դեռ չէ խաղաղել։ Լօնդօնից հեռագրում են «Бирж. Вѣд.» լրագրին. «Ցուցմունքը հասարակութեան և մամուլի մէջ ռուս-անգլիական վէճի առիթով դեռ շարունակվում է, չը նայելով մամուլի լուրջ օրգանների փորձերին՝ հանդարտացնել հասարակական տրամադրութիւնը։ Մանաւանդ շատ զրոյցներ է առաջացնում ծովապետութեան կարգադրութիւնը Գիբրալտարի էսկադրային՝ հետևել ռուսական նաւատորմին։ Ցուցմունքը Սիտիում այնպիսի մեծ ծաւալ ընդունեց, որ պէտք եղաւ կառավարութիւնը առանձին յայտարարութիւն անէ, թէ բանակցութիւնների ընթացքը Ռուսաստանի հետ աջողութեամբ է գնում և առ այժմ առիթներ չը կան կասկածել միջնադէպի խաղաղասիրական լուծման մասին։ Արտաքին գործերի մինիստրութեան մօտիկ կանգնած «Daily Grafic» թերթը յայտնում է, թէ բանակցութիւնները շատ արագ են ընթանում և ճգնաժամը անպայման անցել է։ (Рус. Вѣд.)

ՆԱՄԱԿ ԱՆԳԼԻԱՑԻՑ

—

Էդինբուրգ, նոյեմ. 22-ին (ն. տ.)

Արդէն անգլիական սեզօնը սկսվել է, The Upperclass-ը, այսինքն բարձրագոյն դասակարգը, կամաց կամաց վերադառնում է դէպի քաղաք, պատրաստվելու ձմեռվայ ֆունկցիաների համար։ Քօնօթի դուքսը հիւանդ պառկած է այստեղ, մի սարսափելի դէպքից յետոյ. նա գնացել էր աւթօմօբիլով ման գալու, յանկարծ կառքը շրջվում և նրան դուրս է գցում, բայց այժմ քիչ լաւ է։

Թատրօնական սեզօնը բաղկացած է հետևեալ պրօգրամից։

Լօհէնգրին, Տանհէյզըր, Տրավիատա, Մարիտանա, Կարմէն կազմում են օպերան, մինչդեռ կօնցերտների պրօգրամում հետևեալներն են երևում, այսինքն, Կուբելիկ, Սարազատի, Եսայ Զախարօվիչ, տիկին Պատտի, Ալբանի և շատ ուրիշները։ Չը նայելով, որ Էդինբուրգը Լօնդօնի հետ համեմատած, շատ փոքր է, բայց մի և նոյն ժամանակ աչքի առաջ պէտք է ունենալ, որ այս քաղաքը մեծ դեր է կատարել անգլիական գրականութեան ծաղկման ընթացքում։ Բացի գրականութիւնից, գիտական բաժինը տեղիս համալսարանում շատ նշանաւոր է։

Այստեղի բժշկական ֆակուլտետի պրօֆէսօրներից մէկն էր, որ գտաւ քլօրօֆօրմը, այն է պրօֆէսօր Սիմպսօնը։ Էդինբուրգը նոյնպէս և կենտրօն է բոլոր նշանաւոր պուբլիցիստների։ 75% Անգլիայում հրատարակված գրքերը տպվում են Էդինբուրգում, և ոչ մի քաղաք չը կայ Բրիտանիայում, որտեղ աւելի գրքեր են վաճառվում, համեմատաբար խօսելով, քան թէ այստեղ։ Բացի այդ բոլորից Էդինբուրգը Շօթլանդիայի իրաւագէտների կենտրօնն է։

Այստեղի համալսարանում կան միայն երկու հայ ուսանողներ, որոնք ոչ մի խօսք հայերէն չը գիտեն, մէկը Հնդկաստանցի է, իսկ միւսը Նոր-Զելանդացի, կան և մի արհեստաւոր և մի աստուածաբան, որը միսիօնար է դառնալու, Թիւրքիայի հայերին քրիստոնեայ դարձնելու (sic)։ Հրաւիրում եմ հայ քահանաների ուշադրութիւնը։ Ընդհակառակը, հնդիկներ եապօնացիներ, չինաստանցիներ և այլն շատ կան։

Դրանք ամենքն ունեն իրանց առանձին ընկերութիւնները, ինչպէս, օրինակ, The Edinburgh, Indian Association և այլն և տարին մի անգամ մեծ ճաշկերոյթներ են սարքում և հրաւիրում նշանաւոր հեղինակների կամ թէ քաղաքագէտների և այլն։

Սըր Հէնրի Քամբէլ Բաննէրման, նոյեմբերի 5 ին այստեղ մի մեծ միտինգ ունի, պաշտպանողական տարիֆի հարցի մասին. նա ինձ գրել և խոստացել է կէս ժամ տեսակցութիւն, որը ես ցանկանում եմ ի գործ դնել, իմանալու նրա հայեացքը օրվայ կարևոր հարցերի մասին, որոնք, հաւատացած եմ, կը հետաքրքրեն «Մշակի» ընթերցողներին։ Նամակս վերջացնելուց առաջ, ցանկանում եմ յայտնել, որ մի խումբ հայ արտիստներ են եկել այստեղ։ Ցանկալի կը լինէր մի մի կօնցերտ տալ իւրաքանչիւր քաղաքում։ Այդ կունենայ այն հետևանքը, որ հայերը կարող կը լինէին ծանօթացնել բրիտանական հասարակութեան, թէ հայերն էլ ունեն գեղարուեստական ոչ միայն ճաշակ, բայց և տաղանդ։

Luccmamat virtus

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—

— Անգլիական նաւատորմի ոյժը վերջին հարիւր տարվայ ընթացքում, «Königsberger Zeitung» լրագրի բերած փաստերի հիման վրա, միացած պետութիւնների նաւատորմերի հետ համեմատած, հետևեալ պատկերն է ներկայացնում։ Հարիւր տարի առաջ անգլիական նաւատորմը բաղկացած էր 450 նաւերից, որոնք զինաւորված էին 24,800 թնդանօթներով, այն ինչ միացած պետութիւնների նաւատորմերի միացեալ թիւը հասնում էր 1230 նաւերի, զինաւորված 23,775 թնդանօթներով։ Ներկայումս Անգլիան 230 մեծ պատերազմական նաւեր ունի, իսկ միացած պետութիւնները բոլորը միասին ունեն 382 նաւեր։ Անգլիական կրէյսէրների թիւը համարեա հաւասար է ամբողջ աշխարհի կրէյսէրեան նաւատորմին, այնպէս որ բոլոր եւրօպական պետութիւնները ունեն ընդամենը 100 կրէյսէրներ, իսկ Անգլիան 125։ Անգլիան ունի 64 զրահակիրներ, իսկ միացած բոլոր պետութիւնները 166, այդ թւում Ֆրանսիան ունի 30, Գերմանիան 35։ Անգլիան ունի զրահակիր կրէյսէրներ 41, իսկ միացած բոլոր պետութիւններն ունեն 77։ Բրիտանական նաւատորմի արժողութիւնը հասնում է 360 միլիօն րուբլի ահագին գումարի։

— Անգլօ-ռուսական ընդհարման խաղաղ ելքը հանգստացրեց և ուրախացրեց բոլորին։ Միայն «Standard» լրագիրը դժգոհ մնաց։ Լրագիրը իր վերջին համարներից մէկի մէջ ասում է, որ անգլիացիները խորին հիասթափութեան զգացմունքով լսեցին Բալֆուրի յայտարարութիւնը, թէ վճռված է գործը յանձնել Հաագայի յանձնաժողովի քննութեանը։ Լրագիրն ասում է, որ եթէ աջողվեց խուսափել պատերազմից, դա անգլիական պրէստիժի հաշւին եղաւ։ Եթէ աշխարհը ապահովված է, դա տեղի ունեցաւ ոչ թէ մեր, այլ Ռուսաստանի առաջարկած պայմաններով։ Ամբողջ գործը այնպիսի ձև ընդունեց, որ իբր թէ Անգլիան միայն տաքացաւ և պարծեցաւ։ Երբ կանցնի թեթևութեան առաջին զգացմունքը գործի խաղաղ ելքից, ոչ միայն Անգլիայում, այլ և արտասահմանում բոլորը հէնց այդպէս կը նայեն դրա վրա։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

24 նոյեմբերի

Կ. ՊՕԼԻՍ, 25 նոյեմբերի։ Ռուսական կամաւոր նաւատորմի «Եարօսլավլ» շոգենաւը ջրի և ածուխի բեռով բալտիական նաւատորմի համար, անցաւ նեղուցներով։

ՊԱՐԻԶ։ Զինուորական մինիստրի առողջութիւնը լաւանում է։ Ենթադրում են, որ նա կարող է մինիստրական կազմում ներկայ լինել նոյեմբերի 26-ին։

ԿԱԼՈՒԳԱ։ Կալուգայում Բարձրագոյն այցելութեան յիշատակին Ամենողորմածաբար շնորհված են առաջին կարգի ժըտօններ նահանգապետին և փոխ-նահանգապետին, II կարգի՝ չորս հոգու և III կարգի՝ 5 հոգու։

ՆԻԺՆԻ-ՆՕՎԳՕՐՕԴ։ Վօլգայի վրա Լիսօվսկի մօտերը այրվեց «Զուբաստի» շոգեշարժ քարշակը։ Մարդկանց հետ դժբաղդութիւններ չեն եղել։ Վօլգայի հոսանքով հաստ սառոյցներ են լողում։ Բոլոր շոգենաւերը դադարեցրին երթևեկը։

ԿԻԵՎ։ Քաղաքային վարչութիւնը որոշեց Հեռաւոր-Արևելք ծառայութեան կոչված՝ ուպրավայի մէջ պաշտօնավար անձերի ընտանիքներին պատերազմի ընթացքում տալ նըրանց ստացած ռոճկի կէսը։ Պատերազմը վերջանալուց յետոյ՝ նրանց թոյլատրված է նորից ստանձնել իրանց պաշտօնները քաղաքային ուպրավայում։

ԼՕՆԴՕՆ, 25 նոյեմբերի։ (Րէյտէր)։ Կայացաւ մինիստրների խորհրդի նիստը, որին ներկայ էին կաբինէտի բոլոր անդամները։

Կ. ՊՕԼԻՍ, 24 նոյեմբերի։ (Կորր. Բիւրօ)։ Բ. Դուռը երէկ գրաւոր պատասխան տուեց դաշնադիր պետութիւնների դեսպանների յայտագրին։ Բ. Դուռը չէ համաձայնվում մակեդօնական ժանդարմէրիայում օտար օֆիցէրների թիւ աւելանալուն։ Վիէննայում և Պետերբուրգում այդ առիթով Բ. Դրան արած դիմումներին պատասխանեցին, որ օֆիցէրների թւի աւելացնելը անյետաձգելի է և վերջնականապէս վճռված է։ Եթէ ռուս օֆիցէրների Սալօնիկ հասնելուց յետոյ և աւստրիականների Ուսկիւբ հասնելուց յետոյ Թիւրքերը չեն անի անհրաժեշտ կարգադրութիւնները նրանց հետ պայմանագիր կնքելու համար, այն ժամանակ զինուորական գործակալները կօգտվեն նոր օֆիցէրներով մի այլ տեղում, յատկապէս Միւրցշտէգի ծրագրի համաձայն։

26 նոյեմբերի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Բարձրագոյն Ուկազ Կառավարիչ Սէնատին. «Թէ Հեռաւոր Արևելքում գործող և թէ պատերազմի շրջանից դուրս գտնվող զօրամասերի լրացումը անհրաժեշտ համարելով, անհրաժեշտ գտնելով նոյնպէս և մի քանի զինուորական-բժշկական հիմնարկութիւնների լրացումը և նոր կազմակերպութիւնը՝ կոչել պահեստի օֆիցէրական, նոյնպէս և դասային ստիճանաւորներին,—Մենք հրամայեցինք Մեր ուկազով, այսօրվայ թւից տրված զինուորական մինիստրին, անել բոլոր անհրաժեշտ կարգադրութիւնները, Մեր ցուցմունքների համաձայն։ Իրա հետ միասին հրամայում ենք իսկական ծառայութեան կոչել, համաձայն այդ առիթով եղած կարգի, օֆիցէրական, նոյնպէս և դասային բժշկական աստիճանաւորների պէտք եղած թիւը հետևեալ զինուորական շրջանների պահեստներից՝—Պետերբուրգի, Վիլնայի, Վարշաւայի, Կիևվի, Օդեսսայի, Մօսկվայի, Կազանի և Կովկասի ու Դօնեան Զօրքի շրջանի։ Կառավարիչ Սէնատը թող անէ այս հրամանը գործադրելու համար պէտք եղած կարգադրութիւնները»։ Իսկականի վրա Նորին Կայսերական Մեծութեան Սեփական ձեռքով ստորագրված է «ՆԻԿՕԼԱՅ»։ Տրված Ցարսկօէ-Սելօում, 1904 թւի նոյեմբերի 22-ին։

ՄՈՒԿԴԷՆ, 25 նոյեմբերի։ (Րէյտէր)։ Ռուսական և եապօնական բանակները զետեղված են Բէնիապուցզիից դէպի արևելք, մինչև Լեաօխէ։ Արևմուտքում՝ մի քանի տեղերում նրանք իրարից այնքան մօտ են, որ համարեա կարող են քար նետել։ Բէնիապուցզիի մօտ նրանց մէջ եղած տարածութիւնը ընդամենը 400 եարդ է։ Ռուսական կենտրօնը Խուանշունզիում առաջ է քշում իր առաջընթաց պահակները գետի միւս կողմը։ Երկու բանակներն էլ դեռ ես ամրացնում են իրանց դիրքերը բոլոր գծի երկարութեամբ։ Որ և է կողմից եղած ամենափոքր շարժումն անգամ ծառայում է իբր ազդանշան թնդանօթաձգութեան, որ տևում է ամբողջ գիշերը։ Ռուսները կրակ են անում երկաթուղու գծի վրա 6 դիւյմանոց թնդանօթներով, որ սաստիկ պէտք է անհանգստացնէ եապօնացիներին։ Ռուսները լիապէս համոզված են, որ կարող կը լինեն պահպանել իրանց դիրքերը։

ԿԻԼ, 25 նոյեմբերի։ (Վօլֆ)։ Եկաւ սառոյց կոտրող «Երմակ» շոգենաւը առանց զինուորական դրօշակի։ Թոյլատրված է նրան կարճ ժամանակով մնալ Կայսերական նաւարանում, ստորջրեայ մասի վնասուածքը քննելու համար։ Թոյլատրված չէ վերանորոգել։ «Երմակը» գնում է Րեվել։

26 նոյեմբերի

ԴԱԼՆԻ, 26 նոյեմբերի (Րէյտէր)։ «Դէյլի Մայլ» ը հաղորդում է, որ եապօնացիների կորուստները Պօրտ Արտուրի մօտ վերջին կռիւներում՝ հասնում է 1,100 մարդու, որոնց թւում 500-ից աւելի սպանված։

ՉԻՖՈՒ, 25 նոյեմբերի (Րէյտէր)։ Չինական ջօնկաներին մի անգամ էլ աջողվեց ուտեստի պաշարներով միասին ներս թափանցել Պօրտ-Արտուր, ուր ուտեստի վերջին պաշարները տարվեցին նոյեմբերի 19 ին։ Այդ բաբերաղդ լուրի մասին Չիֆու տեղեկութիւն է բերել մի ջօնկա, որ եկել է Պօրտ Արտուրից, բերելով հեռագիրներ այստեղի ռուս հիւպատոսի համար։ Ուտելիքները գնել էր ռուս հիւպատոսը Տիանցզինում և ջօնկայի վրա էր բարձել Տակուից մի քանի մղոն հեռու։ Կերակրի բերքը գալն այնտեղ զմայլանք և ուրախութիւն պատճառեց։ Առևտրական վեց տներ ահագին փող են վաստակում, պատռելով շրջափակութեան գիծը։ Սովորաբար 3 ջօնկայից մէկն ընկնում է եապօնացիների ձեռքը, բայց դրա փոխարէն միւսների տուած օգուտը սովորաբար ծածկում է այն մէկի կորչելու առաջացած վնասը։ Ամերիկական 3 արտահանող առևտրական տներ ունեն իրանց գործակալները Չիֆուի մէջ և մշտական յարաբերութեան մէջ են ռուս հիւպատոսի հետ։ Նրանք ծախել են ուտեստի ահագին քանակութիւններ Պօրտ-Արտուրի համար։ Ցզեաօչժաօում երկու գերմանական ֆիրմաներ երեք ջօնկա տեղ հասցրին Պօրտ-Արտուր՝ ռազմամթերքներով բեռնաւորված։—Ժամանեց Կօրէան ման եկած ինժէնէրը։ Նրա խօսքերով Խամխինում 4000 ռուս զօրք կայ, որոնք ամրացրել են քաղաքի մի մասը և Վլադիվօստոկի հետ մշտական յարաբերութեան մէջ են։ Նրա կարծիքով։ եապօնացիների վերարկուները և տոնամանները բաւարար կերպով ցրտից չեն պահպանում. հիւսիսային Մանջուրիայում ցուրտը զօրքերին շատ տանջանք

պիտի պատճառէ։

Կ. ՊՈԼԻՍ, 25 հոկտ. (Ռէյտէր)։ Կամաւոր նաւատորմի «Վորոնեժ» շոգենաւը, ածուխի և ուտեստի պաշարի բեռով՝ անց կացաւ Բոսֆորը, դիմելով դէպի Միջերկրական ծովը։

Կ. ՊՈԼԻՍ, 25 հոկտ. Հաստատւում է, որ Ադրիանոպոլսի վալի Արիֆ-Փաշայի դէմ սպանութեան փորձ է եղել։ Վալիի ադիւտանտը մահացու վէրք է ստացել ատրճանակի գնդակներով։

ՍՕՖԻԱ, 25 հոկտ։ Կառավարութիւնը սոբրանիէին ներկայացրեց ինքնուրոյն մաքսային սակագների օրէնքի ծրագիրը։ Շատ են խօսում արտիլէրիական պահեստի վրա եղած նոր յարձակման մասին։ Լսվել են հրացանի ձայներ։ Քննութիւնը պարզեց, որ պահապանին մոլորեցրել են, որովհետև ազմուկը շուտով դադարել է։

ՎԻԵՆՆԱ, 26 հոկտ։ Դեսպանական եկեղեցում կատարվեց Թաղման արարողութիւն Բաղէնում վախճանված Աստկնօվի ռուս հիւպատոս Բիւտցօվի համար։ Դիշերը դիակն ուղարկեցին Պետերբուրգ։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Հոկտեմբերի 26-ին Թագաւոր Կայսրը մեկնեց Ցարսկոէ Սէլօից դէպի Հեռաւոր Արևելք մեկնող զօրքերի մեկնման տեղը։ Թագաւոր Կայսրին ուղեկցում են Կայսերական դրան և զինուորական մինիստրները, պալատի կօմէնդանտը, Նորին Մեծութեան շքախմբի գիւանատան գլխաւոր գեներալ լէյտէնանտ Օբոլէնսկին, պալատական-վիրաբոյժ Հիրշը և իշխան Օրլով և Դրէնտէլն Ֆլիգէլ ադիւտանտները։ Գատչինա կայարանում կայսերական գնացքը մտաւ Մեծ Իշխան Միխայել Ալէքսանդրովիչը, որ Թագաւոր Կայսրի հետ միասին գնաց զօրքերի գտնված տեղը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Պաշտօնական։ Գեներալ-լէյտէնանտ Սախարովի հեռագիրը գլխաւոր շտաբին 1904 Թ. ի հոկտեմբերի 25 ից. «Հոկտեմբերի 24-ին մեր փոքրաթիւ հետևակ մասերը, որոնք Լինշենպու գիւղից դէպի հիւսիս գրաւել էին մի ճիւղ, առաջ շարժվեցին և գրաւեցին գերեզմաննոցը, իսկ կամաւորները գրաւեցին գիւղի հիւսիսային կողմը։ Կամաւորները խլեցին մի քանի հրացաններ։—Մորշանեան գնդի սպանված ունտէր-օֆիցէրի դիակը, որ գտնվեց գրաւված Դենձեապուի մէջ՝ գլխատված էր, ըստ երևոյթին խունխուզների ձեռքով, որոնք գտնվում են ճապօնացիների ծառայութեան մէջ։ Հոկտեմբերի 24-ից մինչև 25-ի գիշերը մեր մարտկոցները ռմբակոծում էին Կուդեաձա, Նանգաջձա և Գամլինձու գիւղերը։ Կամաւորների վկայելով՝ թնդանօթաձգութիւնը մեծ ազդուկ առաջացրեց թշնամու մօտ և խրամատներից մի մասը նրանք մաքրեցին։ Հոկտեմբերի 25 ից մինչև այժմ ընդհարումների մասին տեղեկութիւններ չեն ստացվել։

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ ԹԱԳՈՒՀԻ ՏԻԳՐԱՆԵԱՆ
ԻՍԱՀԱԿ ՄԵԼԻՔ-ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
(Կուկիա, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից։

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

ՁԻՊՕՎԱՆԻ—9—10 ժ. աչքի, ներքին և ներվային։
Մ. Գ. ԱԻԵՏԻՍԵԱՆՑ—10—11 ժ. մորթու, վեներական և վիրաբուժութիւն։
Զ. Ի. ԲԱՂԴԱՍԵԱՆՑ—11—12 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.
Գ. Ի. ԳՁԵԼԻԵՎ—12—1 ժ. ականջի, քթի և կոկորդի հ.
Գ. Ս. ԹԱՐԽԱՆԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Պ. ՀԱՐԱՊԵՏԵԱՆՑ—1—1½ ժ. ներքին և երեխայոց հ.
Ա. Գ. ՍՕԿՕԼՕՎ ատամնաբոյժ. 9—11 ժ.
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՇԵՐԲԻՆԻՆԱ—1½—2 ժ. մանկաբարձութեան և կանանց հ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Գ. Ս. ԹԱՐԽԱՆԵԱՆՑ—7½—8 ժ.
Պ. Ա. ԱՐԴՈՒԶԻՆՈՒ. Կատարում է միկրօ-քիմիական և բակտերիօլոգիական հետազօտութիւններ։
Օ. Ա. ԱՐՎԱՆԻՏԱԿԻ—տանը. ծաղկահատ և բժշկական մարմնամարզ. դիմել 11—1 ժ.

Վճարը 50 կ. չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցում ընդունվում են և գիշերօթիկ հիւանդներ։
Հիւանդանոցի կառավարիչ՝ Բժ. Կ. Ի.

Մամուլի տակ է
ԲԺ. Ն. ՏԷՐ-ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ
ԽՕԼԵՐԱ
Ցանկացողները դիմում են հեղինակին՝ Александрополь. доктору Н. С. Теръ-Саакяну.
Հ. Հ. Շ. 3—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՔՈՒՆԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Ձեռնարկութիւն Կայսերական Թատրոնների արտիստ Լ. Դ. Դօնսկօյի
Այսօր, չորեքշաբթի, հոկտ. 27-ին, վրաց դրամատիկական ընկերութեան ներկայացում. կը ներկայացվի
Ն Օ Վ Ի Յ Մ Ի Ր
դրամա 4 գործ., 7 պատկ. հեղ. Բարբեշտի, Թարգ. Վ. Կանդելակի։
Սկիզբը երեկոյեան ժամը 8 ին։
Վաղը, Հինգշաբթի, հոկտ. 28-ին, զատրոյ Պետրովա-Զվանցևայի, կը ներկայացվի վերջին անգամ ՎԷՐՏԷՐ, օպեր. 4 գործ. երաժ. Մասնէի։ Ուրբաթ, հոկտ. 29 ին մասնակցութեամբ Դօնսկօի կը ներկայացվի երկրորդ անգամ նոր պարագաներով ՆԵՐՕՆ, երաժշտ. Ռուբինշտէյնի։
Պատրաստում են ներկայացնելու առաջին անգամ «օր. ՖԻՖԻ», օպ. 1 գործ. երաժ. Կիւի, որը կը տրվի Սեվիլսկի Ցիրիւլնիկ օպերայի հետ զուգ ներկայացում։
1—1 Կառավարիչ՝ Ի. Ա. Կէլլեր

Մ ա մ ո ւ լ ի տ ա կ է
Ս ե յ լ ա ն ի
«ՀԱՅԹԱ—ՖԻՐԱՏ»
պատմական վէպը մեր կեանքից, 160—10 երեսից ոչ պակաս։ Խնդրվում է բաժանորդագիր ունեցող պարոններից մինչև դեկտեմբերի մէկը, ուղարկել բաժանորդագները հեղինակին, կամ Թիֆլիս՝ «Հէրմէս» տպարանը։
Տպագրվելուց յետոյ՝ գինն է 35 կոպէկ։
(Հ. Կ.) 1—2

Մի կին տալիս է որդեգիր երկու տարեկան գեղեցիկ աղջիկ երեխայ և խնդրում է բարի մարդկանց ընդունել այն պատճառով, որ խեղճ են և մայրը տկար է։ Հասցէն Վօզնեսենսկայա փող. Տերասնի պերեուլ. № 73. տ. Խօյիբօվի, բնակ. Վարդանեանի։
(Հ. ու. կ.) 1—3

Բժկ. Վ. Արծրունին
Վերսկսել է ընդունելութիւնը ԲԳԻ, ՔԹԻ և ԱԿԱՆՋԻ հիւանդութիւնների համար։
Гановская ул. д. Тамамшева. (ե. հ. կ.) 10—10

Ա Տ Ա Մ Ն Ա Բ Ո Յ Ժ
Ս. Գ. ՃԵՐՄԱՋԱՆԵԱՆՑ
Ընդունում է հիւանդներ (բժշկութիւն, պլօմբ և արհեստական ատամներ շինել)։
Առաւօտեան 9—2
Երեկոյեան 4—7.
Վանքի Մեծ փող. տուն Մարտիրոսեանի։
(Կ. Հ.) 17—100

Լոյս տեսաւ և ի ցոյց է դրված Կենտրօնական գրավաճառանոցում
Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ
Իւղաներկ մեծադիր (96×68⁰) պատկերը, տպված Լայպցիգի Պինկաու նշանաւոր գործարանում 14 գոյնով։
Հրատ. Գիւտ ա. ք. Աղանեանի
Գինն է առանց ճանապարհածախսի 3 ր.
—
Մինչև պատկերների ստացվելը բացված է բաժանորդագրութիւն։ Ցանկացողները այժմէն վճարում են 1 րուբլի, մնացեալը պատկերը ստանալիս։ Հ. ո. 5—10

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ԱՌԱՋՆԱԿԱՐԳ ՃԱՇԱՐԱՆ
„ԱՆՕՆՆԱ“
Ամեն օր նուագում է ՅԱՅՏՆԻ ՌՈՒՄԻՆԱԿԱՆ ՕՐԿԷՍՏՐ, ցերեկով 2 ժամից մինչև 5 ժամը, երեկոյեան 9½ մինչև 2 ժամ։
4—4 (ու. շ. ե) Ե. Տ. Բօնդարէնկօ

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
Գ. Ա. ՂԱԽՎԷՐԴԵԱՆ
Մասնագէտ միզային և սիֆիլիսիքական հիւանդութիւնների,—ընդունում է հիւանդներին առաւօտեան 12 ժ.—1 ժ. երեկոյեան՝ 6. ժ.—9 ժ.։ Կուկիա, Սեմեօնօվսկայեա փ. № 20.
(ռ. կ. ե։) 19—30

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
Տ. ԳԷՈՐԳ-ԲԷԳԵԱՆ
ԱՉՔԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ
Ընդունելութիւն ամեն օր.
Առաւօտեան ժամի 9-ից մինչև 12
Երեկոյեան » 5-ից մինչև 7
Էլիզաբէթօվսկայա փողոց № 8։ (ե.ռ.) 33—100

Լոյս տեսաւ
«ԿԱՐԳ. ԱՍՏՈՒԱԾՊԱՇՏՈՒԹԵԱՆ»
Դասագիրքը, հինգերորդ տպագրութեամբ աշխ. Գիւտ ա. ք. Աղանեանի
Գ ի ն ն է 50 կոպէկ։
Պահեստը գտնվում է Կենտրօնական գրավաճառանոցում։ Շ. 3—10

Բանկային գրասենեակ Ա. Փրիդոնեան եւ ընկ.
Ապահովագման համար երրորդ կարգի վիճակախաղի տոմսերը առ 1 ն նոյեմբերի 1904 ամի վերցնվում է 2 ր. 40 կոպ. ամեն մի տոմսի համար առանց մարկաների։
Ապահովացումն հեռագրով և վերադիր վճարով գրասենեակը չէ ընդունում։
(Հ. հ. ու.) 1—4

Տ պ ա գ ր վ ո ւ մ ե ն և շ ո ւ տ ո վ լ ո յ ս կ ը տ ե ս ն ե ն
Ե. ԹՕՓՃԵԱՆԻ
Խմբագրած ՊԱՏԻ, ԳՐՊԱՆԻ և ՍԵՂԱՆԻ պատկերազարդ
„ԼՈՅՍ“
օրացոյցները՝ բոլորովին նոր բովանդակութեամբ, նորոգուած ու ճոխացուած։

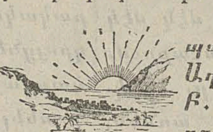

Աշխատակիցներն են. Գերապ. Մատ. արքեպ. Իզմիրլեան, գերապ. Յուսիկ եպ. Տէր-Մովսէսեան, Ղ. Շ. ք. Աղբալեան, բժ. Վ. Արծրունի, բժ. Ազոյեան, Ա. Աճառեան, Կ. Արամեան, Բ. Աղասարեան, Հ. Առաքելեան, Գ. Բաշինջաղեան, Լ. Բաբայեան, բժ. Ա. Բուդուղեան, Ռ. ք. Բէկգիւլեան, բժ. Տ. Գէորգբէկեան, Տիգ. Զաւէն, Մ. Զառաֆեան, Յով. Թումանեան, Ա. Իսահակեան, Բ. Իշխանեան, Լէօ, Գ. Լեոնեան, բժ. Ա. Խատիսեան, Ա. Ծատուրեան, Յ. Կարապետեան, Յ. Կարա-Մուրզա, Կոմիտաս վարդապետ, Գ. Ղազարեան, Ա. ք. Մինասեան, Լ. Մելիք Ադամեան, Յով. Յովհաննիսեան, Յ. Յակոբեան, Ռ. Յովհաննիսեան, Ղ. ք. Յովսէփեան, բժշ. Բ. Նաւասարդեան, Ն. ք. Նիկողոսեան, Գէորգ Ջահկեան, Ա. Չօպանեան, Մ. Պապկինեան, Զ. Զամբաղեան, Տ. Ռաշմաճեան, Սարուխան, Ե. ք. Ստեփանեան, Սուրխաթեան, Սալլիսեան, Ա. ք. Վարդանեան, Յ. Տէր Միրաքեան, Վ. Փափազեան, Դ ր Կ. Փաշայեան, բժ. Լ. Քալանթարեան, Ե. Ֆրանգեան, Խաժակ, Թադ. ք. Աստվածեան, Գ. Մեծատուրեան, ատամնաբոյժ Պ. Մակարեան և ուրիշներ։

Գումարով գնողները պէտք է ցտապեն յայտնել իրանց պահանջները. գեղջը ձեռնտու պայմաններով. պահանջի հետ պէտք է ուղարկել կանխավճար. ապառիկ ոչ մի չի ուղարկվի։

Դիմել. Тифлисъ, Мадатовская, 15, Е. Топчяну. Արտասահմանից. Tiflis, Madatowskaia 15. E. Toptschian. 5—6

ԲԺՇԿ. ՄԻՆԱՍ ՄՈՒՐԱԴԵԱՆ
Նախ՝ օրդինատօր Մոսկվայի Համալսարանի կլինիկայի ընդունում է հիւանդներին՝
ՄԻԶԱՍԵՌԱԿԱՆ ՍԻՖԻԼԻՍԻ և ՄՈՐԹՈՒ
հիւանդութիւններով ամեն օր 10—11 ժ. առաւօտեան և 6—8 ժ. երեկոյեան։ Հասցէն Ռտիշչէվսկի փողոց, տուն № 1 «Պաժարնի կօմանդի» դիմաց, տէլէֆօն 711.
(ա. օ.) 3—10

ԵՐԴՈՒԵԱԼ ՀԱՒԱՏԱՐՄԱՏԱՐ
Ս. Ս. Աֆանասեանը
Գ ա ն ձ ա կ ի ց մշտապէս տեղափոխվել է բնակվում է Թ ի ֆ լ ի ս ո ւ մ Վօզնեսենսկի փողոց Գոլովաքարովի տուն № 9. (ա. օ.) 22—30

Լ ո յ ս տ ե ս ա ւ
Տ. ԵԺԻ
ԼՈՒՍԱԴԻՄԻՆ
Վէպը, երկրորդ տպագր.. գինն է 1 րուբլի։
Դիմել՝ Баку, Книжный маг. С. Д. Арутюнова. (ա. օ.) 11—25

Յ. ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ

I

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԲԱՌԱՐԱՆ
ռուսերենից հայերեն
Լոյս տեսաւ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ պրակը, գինը ճանապարհածախսով 1 ր. 20 կոպ.։ Բառարանի բաժանորդագինն է ճանապարհածախսով 7 ր.

II

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԲԱՌԱՐԱՆ
Հայերենից ռուսերեն
Եկող նոյեմբերի 20 ին լոյս կը տեսնէ առաջին ստուար պրակը (200 եր.) և կարժենայ 1 ր. 50 կոպ.։ Բառարանի բաժանորդագինն է ճանապարհածախսով 5 ր., իսկ առաջին բառարանի բաժանորդների համար 4 ր.։ Օտարաքաղաքացիք և գաւառացիք պէտք ուղղակի ինձ դիմեն այս պարզ հասցէով. Тифлисъ, А. С. Дагбашяну. Թիֆլ. բաժ. գրվել կարելի է «Գուտտէնբէրգ» գրախանութում։
(Կ. ե. հ. շ. կ.) 2—5

Պ. Ե. ԱՒՍԱՐՔԻՍՕՎԻ ԱՅԳԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ծախում է պ տ ղ ա տ ու ծ ա ռ ե ր՝ արտասահմանեան, ռուսական և կովկասեան տեսակների։
Հասցէն—Станція Скра, Зак. ж др. Авсаркисову.
Մանրամասն ցուցակը և համառօտ գների ցուցակը ռուսերէն և վրացերէն լեզուներով ուղարկվում են ձրի (ե.) 10—10

1896

ԱՆՈՒՇԱՀՈՏՈՒԹԻՒՆ
ՇԱՄԻՐԱՄԻ
ՊԱՐՏԷԶՆԵՐԻ
Բ Ո Ւ Ր Մ Ո Ւ Ն Ք
ԴՈՒԽԻ
ՍԱՊՈՆ
ՊՈՒԴՐԱ
Օ-դը-կօլօն.
Բրօկար եւ Ընկ.
25—ս. ն. դ. փ. ա. յն. 2—6

Որբ տղա ՇՈՇԵՅԻ 9 տարեկան, խրնդրում է խոնարհաբար հայլուսաւորչական բարերարներին — ընդունել որդեգիր։ Հասցէն. Телавская ул. № 5. Մարկոսեանցին։ 3—3

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
Բժշկ. Բ. Նաւասարդեան
տեղափոխվելով Թիֆլիսից ՌՕՍՏՕՎ
Հիւանդներին ընդունում է 11—12 ժ. առ. և 7—8 ժ. երեկոյեան։
Б. Садовая, 136, д. Бакалова.
(ռ. կ. ե. հ.) 48—100

Բ Ժ Շ Կ Ա Պ Ե Տ
Ա. Յ. ՔԱԹԱՆԵԱՆ
Վերսկսեց ընդունելութիւնը.—Ն ե ր ք ի ն և ջ ղ ա յ ի ն հ ի ւ ա ն դ ու թ ի ւ ն ն ե ր։ Ամեն օր 9—11 ժ. առաւօտ և 5—7 ժ. երեկոյեան։
Վելիամինօվսկայեա փողոց, № 13. տ. Սաֆարովի։ (ե. հ. կ.) 14—20

(5, 10, 15, 20 և 25)

Պ Ա Ր Ի Զ Ի Դ Ե Ղ Ա Գ Ո Ր Ծ Ի
ՍԱՆՏԱԼ ՄԻԴԻ
ԹՈՅԼ Է ՏՐՎԱԾ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ
Այս կապսուլների մէջ պարունակված զուտ սանտալի էսսենցիան բժիշկները խորհուրդ են տալիս գործածել անորէի (գաղտնի հիւանդութիւնների) դէմ, կոպայ-բալզամի և կուբեբայի փոխարէն։ Նա ներգործում է աւելի արագ, չէ յոգնեցնում ստամոքսը, ոչ մի հոտ չէ պատճառում և ոչնչացնում է փսխումն ու կլտիկը։
Կեղծիքներից խուսափելու համար պահանջեցէք իւրաքանչիւր կապսուլի վրա սև տառերով դրոշմված կնիքը՝ (MIDY)
Պահեստը Ռուսաստանի գլխաւոր դեղատներում։ 1—25

Дозволено цензурою. Тифлисъ, 26-го октября 1904 г. Տպարան «ՀԷՐՄԷՍ» ընկ. Типогр. Т—ва С. Назарянца и К. п. ф. «ГЕРМЕСЪ». Мад. ул. № 15